

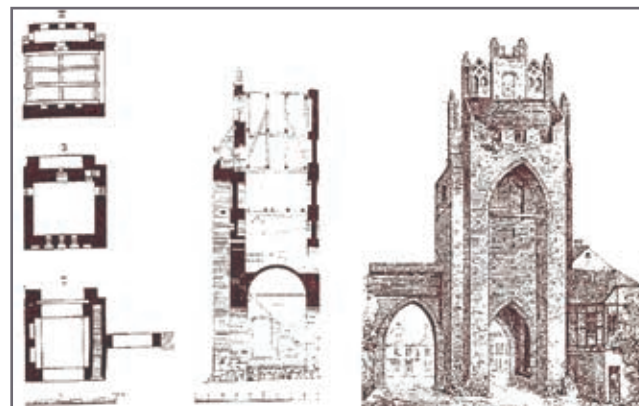
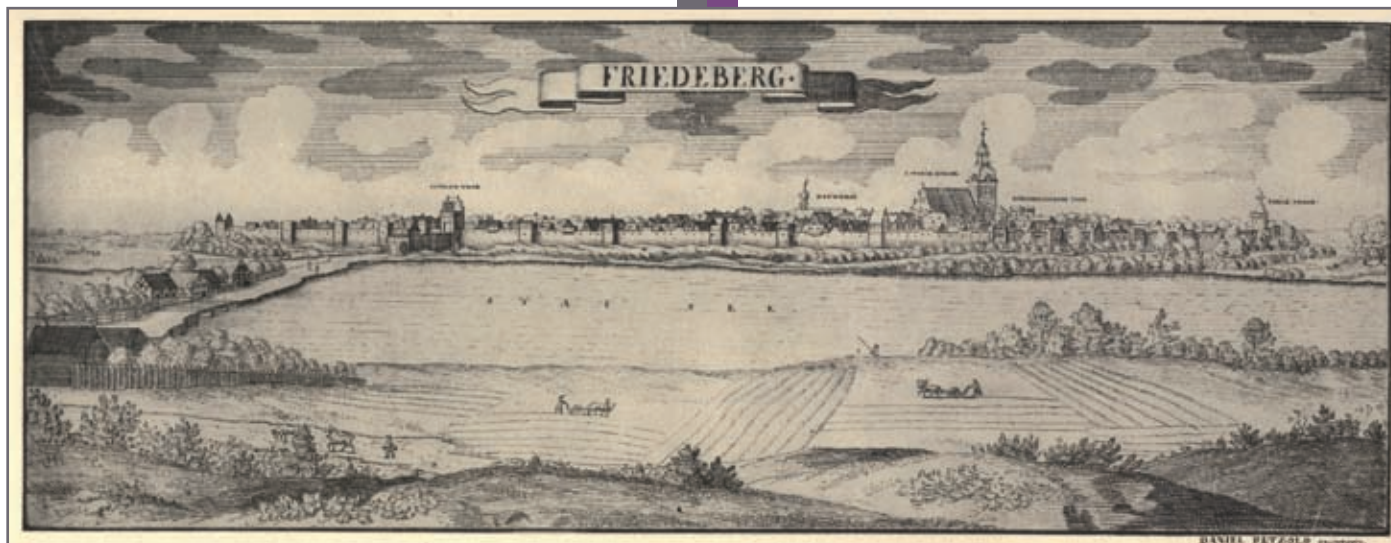
ŚREDNIOWIECZNE FORTYFIKACJE STRZELEC

Strzelce zaraz po lokacji, w latach 1272-1290 otoczono murami obronnymi wraz z Bramą Młyńską od wschodu i Gorzowską od zachodu oraz systemem baszt łupinowych. Mury miejskie ujęte zostały dodatkowo obwałowaniami ziemnymi oraz podwójną fosą, zasilaną częściowo przez wody jeziorne. Mury wzniesiono z nieobrobionego kamienia polnego na zaprawie wapiennej

mieszkalne. W związku z utrudnieniami komunikacyjnymi oraz pogarszającym się stanem technicznym w 1866 roku rozebrano Bramę Gorzowską. Do dnia dzisiejszego zachował się pierścień murów o długości 1640 metrów i wysokości od 3 do 8,5 metrów z Bramą Młyńską, Basztą Więzienną oraz 36 półtwartymi basztami łupinowymi.

na wysokość od 8 do 9 metrów i szerokość u podstawy 1,6 m. Pierwotnie w obwodzie murów o długości 1700 metrów umieszczone były dwie bramy oraz 37 baszt łupinowych. W następnym etapie, w związku z rozwojem sztuki militarnej, rozbudowano bramy o szyje i przedbramia oraz adaptowano jedną z baszt łupinowych tzw. Basztę Więzienną na cele więzienia i następnie magazynu prochowego. W późniejszym czasie wybito przy niej furtę służącą celom przeciwpożarowym, a następnie przystosowano ją do ruchu kołowego. Fortyfikacje miejskie w Strzelcach zaczęto plantować w 1730 roku, zakładając przy Bramie Gorzowskiej plac ćwiczeń, a w 1736 roku w miejscu wałów i fosy – ogrody. Jednocześnie rozpoczęto stopniową rozbiórkę poszczególnych partii murów. Z czasem część baszt łupinowych w obrębie murów miejskich zaadaptowano na cele

Tekst:
Błażej Skaziński

Fotografie:
Patrik Bagiński, Marek Bidol

Literatura:
H. Prejawa, Das Mühlentor in Friedeberg Nm., Heimatkalender für den Kreis Friedeberg, 3, 1918;
E. Rymar, Strzelce (Krajeńskie) na przestrzeni wieków (do 1945 roku), Strzelce Krajeńskie 2011;
B. Skaziński, Lubuskie Carcassonne. Średniowieczne fortyfikacje strzelce Krajeńskich, Strzelce Krajeńskie 2010.

Wykonano na zlecenie
Urzędu Miejskiego w Strzelcach Krajeńskich
Aleja Wolności 48, 66-500 Strzelce Krajeńskie
tel. 95 763 11 30, e-mail: urząd@strzelce.pl,
www.strzelce.pl

BRAMA MŁYŃSKA

Brama Młyńska, nazywana też Wschodnią, została wybudowana na początku XIV wieku, w ramach fortyfikacji miejskich. Brama wzniesiona została na wylocie historycznej ulicy Młyńskiej i strzegła traktu biegnącego po grobli między dwoma jeziorami miejskimi. W kolejnym etapie, po stronie wschodniej wieża bramna została zabezpieczona szyją, w ramach której istniał most zwodzony ponad fosą oraz budynek przedbramia. Brama Młyńska widoczna jest na nowożytnych widokach miasta autorstwa Mateusza Meriana Starszego (1652) i Daniela Petzolda (1710). Szyję i przedbramie rozebrano w 1736 roku.

Brama Młyńska została założona na planie czworobocznym i wzniesiona u podstawy z nieobrobionego kamienia, a powyżej z cegły ceramicznej w wątku wendyjskim na zaprawie wapiennej. Brama jest budowlą czterokondygnacyjną, prostopadłościenną, nakrytą dachem dwuspadowym. W elewacji wschodniej (zewewnętrznej), ponad ostrołuczną wnęką znajdował się pierwotnie odkryty ganek z krenelażem oraz zwieńczenie dekorowane blendami, fialami i sterczynami zdobionymi maswerkowo. W elewacji zachodniej (wewnętrznej), na wysokości drugiej i trzeciej kondygnacji oraz w szczycie znajduje się kompozycja złożona z wąskich, otynkowanych blend, w obrębie których umieszczono otwory okienne. W elewacji północnej zachował się dansker w formie wykusza, pełniący pierwotnie funkcję ustępu. W przyziemiu bramy zlokalizowany jest ostrołuczny przejazd z płytkimi wnękami, zabezpieczony pierwotnie od zewnątrz dwuskrzydłowymi wrotami oraz drewnianą broną osadzoną na prowadnicy. Od strony zewnętrznej przejazdu zachowały się wysunięte z lica muru nieobrobione kamienie, stanowiące blokadę drewnianych wrót. Dodatkowym zabezpieczeniem wjazdu była brona opuszczana na prowadnicy.

W 1916 roku do bramy dodano modernistyczny budynek zawierający klatkę schodową i adaptowano budowlę na cele muzeum regionalnego. Autorem projektu rozbudowy i adaptacji Bramy Młyńskiej był miejscowy radca budowlany Hugo Prejawa (1854-1926). W okresie powojennym w Bramie Młyńskiej mieścił się Miejski, a następnie Powiatowy Dom Kultury. Obecnie jest to siedziba Państwowej Szkoły Muzycznej I Stopnia.

BRONA W BRAMIE MŁYŃSKIEJ

Brona to krata drewniana, zazwyczaj z dębiny lub żelazna, opuszczana pionowo w otwór przejazdu w obrębie bram zamkowych, a następnie też bram miejskich. Była stosowana powszechnie w okresie poprzedzającym wynalezienie broni palnej. Z czasem stopniowo traciła na znaczeniu. Nazywana była od „obrony”, broniła bowiem dostępu do zamku lub miasta wojskom nieprzyjacielskim. W języku staropolskim „brama” i „brona” oraz „bramny” i „bronny” należały do synonimów i często używano je w sposób zamienny. Poprzez podobieństwo brony bramnej do narzędzia rolniczego, służącego do włóczenia po roli, narzędzie to nazwano także broną. W bramie obok brony, służącej w razie niebezpieczeństw, znajdowały się również wrota wykonane z desek dębowych, na zawiasach lub biegunach. Brona bramna była opuszczana na bloczkach w ramach prowadnicy na łańcuchach lub linach z obciążnikami. Na podstawie analizy starych sztychów, wiadomo że brony były zamontowane w bramach miejskich Cieszyna, Krakowa, Legnicy, czy Torunia. Analiza zachowanych bram miejskich wskazuje, że była stosowana powszechnie. Brona pojawiła się również w przedstawieniach bram miejskich w herbach wielu polskich miast, takich jak Częstochowa, Kraków, Toruń, czy Zielona Góra.

W 2012 roku z inicjatywy Urzędu Miejskiego w Strzelcach zamontowano w Bramie Młyńskiej zrekonstruowaną bronę, wykonaną według historycznych opisów oraz przekazów ikonograficznych, a także podobnych, powojennych rekonstrukcji zastosowanych w innych polskich miastach. Brony zrekonstruowano m.in. w Bramie Chełmińskiej w Brodnicy i w Bramie Człuchowskiej w Chojnicach oraz na zamku w Malborku.

Współczesna brona w Bramie Młyńskiej została wykonana z drewna świerkowego, starannie obrobionego „od topora”, impregnowanego w kolorze ciemnego dębu. Do jej konstrukcji posłużyły specjalnie przygotowane okucia i gwoździe kowalskiej roboty. Brona została osadzona w historycznych prowadnicach i została unieruchomiona ze względów bezpieczeństwa ponad przejazdem bramnym. W założeniu rekonstrukcja brony w bramie miejskiej ma podnosić turystyczną atrakcyjność miasta.

Brama Młyńska

Gmina
Strzelce Krajeńskie